

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Розвиток підприємництва є головною рушійною силою на шляху до цивілізованих ринкових відносин. Ставши на шлях реформ, необхідно створювати умови для активізації усіх форм підприємницької діяльності, у тому числі – для відродження й розвитку малого бізнесу.

Малий бізнес дозволяє вирішувати водночас низку відтворювальних проблем: проблему соціальної стабільності в суспільстві, проблему зайнятості, проблему нагромадження й інвестування, проблему розвитку виробництва і формування його структури, росту внутрішнього валового продукту [1, с. 1].

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України [2] суб'єктами малого підприємництва є:

а) фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи – підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

б) юридичні особи – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Середньооблікова чисельність працюючих визначається з урахуванням усіх працівників, у тому числі тих, що працюють за договорами та за сумісництвом, а також працівників представництв, філій, відділень та інших відокремлених підрозділів.

В той же час за Податковим кодексом України [3] (ст. 291.4) спрощену систему оподаткування, обліку та звітності можуть застосовувати:

1) перша група - фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб, здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках та/або провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню і обсяг доходу яких протягом календарного року не перевищує 300 000 гривень;

2) друга група - фізичні особи - підприємці, які здійснюють господарську діяльність з надання послуг, у тому числі побутових, платникам єдиного податку та/або населенню, виробництво та/або продаж товарів, діяльність у сфері ресторанного господарства, за умови, що протягом календарного року відповідають сукупності таких критеріїв:

- не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, одночасно не перевищує 10 осіб;

- обсяг доходу не перевищує 1 500 000 гривень.

Дана норма не поширюється на фізичних осіб - підприємців, які надають посередницькі послуги з купівлі, продажу, оренди та оцінювання нерухомого майна (група 70.31 КВЕД ДК 009:2005), а також здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та

напівдорогоцінного каміння. Такі фізичні особи - підприємці відносять до третьої групи платників єдиного податку;

3) третя група - фізичні особи - підприємці, які не використовують працю найманих осіб або кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, у яких протягом календарного року обсяг доходу не перевищує 5 000 000 гривень;

4) четверта група - сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарського товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75 відсотків.

Основними чинниками, які заважають розвитку малого підприємництва, є:

- відсутність чітко сформульованої через систему правових актів державної політики у сфері підтримки малого підприємництва;

- наявність адміністративних бар'єрів (реєстрація, ліцензування, сертифікація, системи контролю і дозвільної практики, регулювання орендних відносин тощо);

- відсутність реальних та дієвих механізмів фінансово-кредитної підтримки;

- невпевненість підприємців у стабільності умов ведення бізнесу;

- обмеженість виходу на зовнішній ринок;

- втручання органів державної влади в діяльність суб'єктів господарювання.

Проте темпи зростання малого підприємництва в Україні свідчать про його достатній внутрішній потенціал, а результати аналізу розвитку в умовах ринкових реформ – про необхідність формування та проведення державної політики щодо підтримки малого підприємництва, що відповідає стратегічним векторам розвитку економіки [4].

Проблеми вибору оптимального режиму оподаткування для суб'єктів малого підприємництва, дослідження впливу спрощеної системи оподаткування на економічну активність малого бізнесу, наукове обґрунтування концептуальних засад альтернативної податкової політики неодноразово досліджувались у публікаціях вітчизняних науковців, зокрема Брижання І.А., Чевганова В.Я., Лютого І.О., Романюка М.В., Бакума К.Л. та ін. [5].

Запровадження спрощеної системи оподаткування повинно призводити до усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, до створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, а також активізації інноваційних процесів та розвитку конкуренції у державі – про що свідчать позитивні результати розвитку малого бізнесу у країнах, які пройшли етап реформування економічних систем. Проте, в Україні використання спрощеної системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва зумовило виникнення низки проблем, які потребують об'єктивного перегляду та ефективного вирішення.

Зокрема, граничний обсяг операцій для реєстрації платником єдиного податку перевищують граничний обсяг операцій для обов'язкової реєстрації платником податку на додану вартість (ПДВ). Зокрема, для можливості переходу на спрощену систему обсяг виручки суб'єкта господарювання – юридичної особи – 5 млн грн., в той час як для обов'язкової реєстрації платником ПДВ обсяг оподатковуваних операцій має бути більшим за 1 млн грн. Через таку розбіжність на практиці можуть виникати ситуації, коли платник єдиного податку зобов'язаний реєструватися платником ПДВ, незважаючи на можливість лишатися на спрощеній системі оподаткування. Такий суб'єкт господарювання буде сплачувати і єдиний податок, і ПДВ. З огляду на складність обліку податку на додану вартість це може виявитись неприйнятним для багатьох дрібних підприємств і підприємців і стати причиною збільшення обсягів тіньового бізнесу.

Фахівці відзначають, що існуюча спрощена система оподаткування не враховує того, що, якщо об'єктом оподаткування є дохід, отриманий протягом податкового (звітного) періоду в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій); матеріальній або

нематеріальній формі за вирахуванням податку на додану вартість та інших вирахувань, передбачених статтею 292.11 Податкового кодексу України [3], то зростання витрат виробництва, які включаються до ціни продукції, при збереженні обсягу реалізації не змінює виручку, а відповідно і суму нарахованого єдиного податку. Отже, прибуток підприємства зменшується, від чого потерпають в першу чергу саме малі промислові підприємства [6, с. 175].

Ще одним недоліком спрощеної системи оподаткування є недоотримання надходжень державним бюджетом, адже згідно з чинним законодавством більша частина надходжень від єдиного податку спрямовується безпосередньо до місцевих бюджетів.

Недосконалою була система формування коштів соціального призначення до 1 січня 2016 року, що базувалась на досить високих ставках внесків та характеризувалась нераціональною структурою джерел фінансування, коли основний фінансовий тягар несли роботодавці, а найманими працівниками фінансувалась значно менша частка загальних надходжень. Високе навантаження на фонд оплати праці створювало умови для тінізації доходів. При зменшенні ставки ЄСВ до 22% з 1 січня 2016 року такі диспропорції частково нівелювались.

До вагомих недоліків застосування спрощеної системи оподаткування можна віднести також наступні обставини:

1. Обмеження за обсягом діяльності (розмір виручки) таких суб'єктів.
2. Обмеження за видами діяльності.
3. Обмеження в можливості використовувати велику кількість найманих працівників.

Таким чином, варто підсумувати, що спрощена система оподаткування є вагомим важелем підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. Виявлені недоліки поступово враховуються при внесенні змін до Податкового кодексу України. Адекватний податковий менеджмент малого бізнесу здатний суттєво покращити економічне середовище всередині держави.

Список використаних джерел:

1. Хімченко А.М. *Розвиток в Україні системи підприємництва: формування малого бізнесу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія»* / А.М. Хімченко. – Донецьк, 2005. – 17 с.
2. *Господарський кодекс України* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. *Податковий кодекс України* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. *Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні* [Електронний ресурс] / Закон України від 21 грудня 2000 року № 2157-III // Офіційний веб-сайт Верховної ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2157-14>.
5. Семчук О. *Актуальні проблеми та напрями реформування спрощеної системи оподаткування в Україні* / О. Семчук, Т. Чайковська. – [Електронний ресурс]. - http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/Economics/61456.doc.htm.
6. Брижань І.А. *Реформування системи оподаткування суб'єктів малого підприємництва як один із заходів державної підтримки їх розвитку* / І.А. Брижань, О.О. Олійник // *Економіка і регіони*. – 2009. - № 2. – с. 171-176